

GUERRA I
ACTITUDS POPULARS
Alexandre de Soler, els olotins,
i la Guerra del Francès
Josep Xavier Gómez Cacho

ALEXANDRE DE SOLER I DE SAYOL I LA GUERRA DEL FRANCÈS A OLOT

Els anys compresos entre 1808 i 1814 són de gran importància pel que fa al procés històric, no només de Catalunya, sinó també de la resta d'Espanya. La violenta convulsió que es produí s'ha anomenat sovint Guerra de la Independència pel que significà de defensa de la pròpia identitat davant les pretensions imperialistes d'un invasor. Aquest fet ha motivat que s'hagi donat a l'aixecament contra Napoleó un to marcadament espanyolista, ja que el patriotisme exacerbats hauria estat el salvador de la suposada unitat nacional. ⁽¹⁾ Es podria fer una llarga dissertació sobre la varietat de motius pels quals lluitaren els espanyols, varietat que queda ben provada en els conflictes intestins que es desenvoluparan durant bona part del segle XIX. No volem, però, encetar ací una discussió sobre el veritable sentit nacional de la Guerra del Francès, sinó només afirmar el seu significat històric, quant a les conseqüències que d'ella es derivaren. Aquells anys marquen, sens dubte, l'entrada d'Espanya en l'època contemporània. La terrible commoció, que es deixarà sentir en tots els àmbits de la vida del país, posarà de manifest la incapacitat de les antigues estructures per donar resposta a les noves necessitats que s'han anat generant ja de temps enrera. Aquesta dicotomia provocarà la caiguda de l'Antic Règim, que no serà sobtada i definitiva, com s'esdevé en el cas francès, sinó que necessitarà gairebé tres dècades més de convulsions polítiques, de persecucions, venjances i reformes a mitges, fins que la revolució liberal haurà imposat el seu projecte.

Resulta evident que sobre una etapa tan crucial la historiografia hagués de deixar la seva petjada. És una època sobre la qual s'ha

escrit molt, i és justament per això que cal que s'escrigui molt més encara. Pequè, com ha passat i passa tan sovint a l'hora d'escriure la Història, les visions que s'han formulat responen en moltes ocasions a projectes i interpretacions ben allunyades de la realitat. Hi ha predominat la parcialitat, posant la història al servei de determinats models polítics, com és ara el pretès espanyolisme de l'aixecament del 1808.

En definitiva, el fet que ja n'hi hagi molt, d'escrit sobre aquells anys, obliga a seguir-ho fent, perquè és només amb la revisió constant i exhaustiva que ens anirem apropant a la realitat del passat. I no cal que esmenti la importància que tenen els estudis locals per arribar a una resposta satisfactòria de les qüestions generals. ⁽²⁾

El present article s'emmarca, doncs, dins aquesta voluntat. En aquest cas, analitzarem breument el procés seguit per un personatge concret, n'Alexandre de Soler i de Sayol, durant els anys de la Guerra del Francès, i a partir d'ell tractarem de l'actitud dels olotins davant casos de possible afrancesament. Al respecte, penso que podem fer una valoració "psicològica" del tema; és a dir, la intenció no és arribar a determinar si Alexandre de Soler era o no afrancesat ⁽³⁾, sinó examinar (tot valorant-ne els efectes) la posició presa per una població basant-se en consideracions purament subjectives, sense entrar massa en la seva raonabilitat.

Sobre Alexandre de Soler i de Sayol s'ha escrit poc. Segons declara M^a. del Tura Prat ⁽⁴⁾ ha estat un personatge poc tractat dins la historiografia local olotina, "malgrat haver estat una persona que intervingué en gran manera dins aquesta part de la nostra història".

Barceloní d'origen olotí, deixà Barcelona quan l'any 1808 els francesos s'apoderaren de la ciutat. Es traslladà a Vic i poc després a Olot. Les primeres referències del seu paper polític-militar en aquesta vila les trobem en una carta del Marquès de Campoverde, General en Cap de l'exèrcit espanyol a Catalunya, datada el 13 de maig del 1811, amb la qual és nomenat President de la Junta Militar del Subcorregiment d'Olot i Comandant d'Armes interí. Aquest càrrec el desenvoluparia fins el setembre d'aquell mateix any, moment en què el general Decaën arriba a Olot amb el gruix del seu exèrcit, s'inicia l'ocupació més llarga de la vila pels francesos, que arribà als 23 mesos seguits.

El juliol d'aquell mateix 1811, el nostre personatge envia al General en Cap un "Proyecto para la salvación de la Provincia" ⁽⁵⁾, en el qual, després d'analitzar el deplorable estat en què es troba Catalunya i afirmar la necessitat de restaurar la confiança del poble en la victòria, passa a enumerar un seguit de consells o normes per sortir airosos del conflicte.

Aquest document ens suggereix algunes pistes respecte al caràcter de n'Alexandre de Soler. Per una banda, comença declarant la necessitat d'adaptar-se als nous temps, de renovar les respostes davant situacions diferents. Certament, això demostra una bona dosi d'obertura als canvis, una voluntat d'adaptar les decisions a les canviants necessitats.

Tot i això, llegint el seguit de normes que proposa, hom constata que els canvis realment no són tan notoris. Se centren bàsicament en l'increment del nombre de soldats i en assegurar-se com sigui la seva fidelitat. En aquest darrer punt es palesa clarament el seu caràcter inflexible, proposant que els catalans fossin enviats a lluitar al centre d'Espanya i, a l'inrevés, els d'allà vinguéssin a Catalunya. Segons el seu criteri, això desestimularia les desercions que, segons sembla, es donaven amb excessiva freqüència. Aquesta rigidesa s'observa, així mateix, quan parla de l'eliminació dels sometents, dins l'esmentat Projecte, quan en una carta del 10 de juliol del 1811 ⁽⁶⁾ es queixa de la notable indisciplina de les tropes, i quan, ja en el Trienni Liberal, és encarregat de formar a Olot una Milícia ⁽⁷⁾. El soldat que ell volia havia de lliurar-se en cos i ànima a la causa, i ser d'una disciplina absoluta.

També parla de l'avituellament de les tropes. Proposa que les exaccions siguin "suaves y frecuentes", per tal que, incrementant-ne la quantitat total, semblés una càrrega menys feixuga per als contribuents. També ací es mostra inflexible, desitjant un control absolut sobre la població a fi de donar més eficiència a les recaptacions, cosa que, com veurem més endavant, tenia la seva lògica donat el context.

Però, continuant amb la seva trajectòria, s'hi observa un tomb força sorprenent. Mentre abans s'havia mostrat reiteratiu d'un fervent patriotisme (vegi's també la carta ⁽⁸⁾ que escrigué al General en Cap de l'exèrcit espanyol, el 6 de juliol del 1811, sobre la presa de Tarragona pels francesos i l'entusiasme de la comarca per la causa nacional),

amb l'ocupació francesa d'Olot (abril del 1812) es desplaçarà vers un compromès col·laboracionisme amb l'invasor, passant a exercir les funcions de "maire" (batlle) de la vila. Obviament, aquest fet el portarà a ser víctima d'una acusació d'afrancesament, motiu pel qual seria jutjat en acabar la guerra.

Certament que en moments tan especials, com ho és un conflicte bèl·lic, les decisions no són mai interpretades com a neutres: o s'està en un ban o es passa, automàticament, a ser del contrari. ⁽⁹⁾No podem saber, almenys de moment, si Alexandre de Soler era conscient d'aquest fet. Sí, en canvi, que negà tota actitud pro-francesa, com demostra una carta manuscrita datada a Barcelona el 10 d'octubre del 1814 ⁽¹⁰⁾ (a resultes, doncs, del judici), en la qual justifica l'exercici del càrrec de "maire", a proposta dels francesos, per la necessitat de subsistència de la seva família.

A efectes de realitzar un judici equànim sobre el comportament seguit durant la seva alcaldia es fa del tot imprescindible disposar de la documentació municipal durant aquell període. Tanmateix, aquesta no es troba a l'Arxiu Històric Comarcal d'Olot, per la qual cosa qualsevulla interpretació resulta purament hipotètica.

Per altra banda, hom constata una discrepància entre el que afirma la majoria d'historiadors locals i el que al·lega el propi Alexandre de Soler, quant al seu comportament durant l'evacuació d'Olot pels francesos. Els primers defensen que marxà amb ells, i retornà al cap de poc temps. Per contra, el propi implicat, en la carta manuscrita ja esmentada, insisteix que "fou pres per ordre del General Copons i conduït a Girona a disposició del Consell de Guerra d'oficials, gent segons ell influïda per certs particulars d'Olot, que li tenien malevolença degut als plets que havia tingut el seu pare". ⁽¹¹⁾ Aquests arguments, certament, recorden les circumstàncies en què es produí la mort de l'Alcalde Major Ramon de Lomanya, al principi de la guerra, acusat d'afrancesat; segons sembla, el motiu no hauria estat tant l'afrancesament com un desig de venjança per part de determinats sectors de la població. ⁽¹²⁾

Però a l'AHCO trobem dos documents més que hi fan referència. D'una banda, una carta ⁽¹³⁾ d'una autoritat francesa, adreçada a Alexandre de Soler, "propietaire à Olot", agraint un regal fet per aquest,

però demanant-li el preu per poder pagar-l'hi. Aquest fet, certament, pot fàcilment fer volar la nostra imaginació. Es pot entendre, és veritat, com un intent de guanyar-se l'afecte del ban dominant, però no cal oblidar que això mateix pot tenir una doble vessant: la de contentar l'invasor per tal que les seves accions sobre la població fossin menys dures, cosa que convertiria el nostre personatge en poc menys que un heroi-màrtir. En qualsevol cas, tot judici és hipotètic, com ja he advertit anteriorment, i per tant no intentaré arribar a cap conclusió.

L'altre document pertany al Marquès de Campoverde, i en ell dona fe de l'exemplar conducta d'Alexandre de Soler, "cuyos destinos sirvió con la mayor exactitud, desinterés y zelo, comunicándome puntuales noticias de las fuerzas, movimientos y disposiciones de los enemigos, que á veces me fueron de suma importancia (...)"⁽¹⁴⁾. Les declaracions de l'esmentat Marquès, però, podrien ser considerades de relativa validesa, donada la notable incapacitat que demostrà en el comandament de l'exèrcit espanyol a Catalunya, fins que fou substituït per Luis Lacy.⁽¹⁵⁾

Pel que hem vist fins ara, doncs, sembla que hi ha arguments per inclinar-se cap a una o altra interpretació. Tot i això, el material disponible resulta, de moment, insuficient per permetre arribar a una conclusió definitiva. Conclusió, d'altra banda, que no és l'objectiu d'aquest article, com ja he assenyalat al començament. Sí que ho és, en canvi, emmarcar els fets que hem breument assenyalat dins el conjunt d'actituds en què es donaren, per tal de poder-los entendre millor. I és el que farem a continuació.

ACTITUDS DELS OLOTINS EN LA GUERRA DEL FRANCÈS

Fent un breu repàs, hem vist com un personatge passa d'un fervorós patriotisme a una mena de col·laboració amb l'invasor francès; com és acusat d'afrancesat, i com se'n surt, segons es desprèn dels nous càrrecs que desenvoluparà els anys següents. Enfront d'això, existeix un cas similar en alguns aspectes, però que, contràriament, tindrà un final tràgic: el de l'Alcalde Major Ramon de Lomanya. Acusat també d'afrancesament, encara que al principi de la guerra, excitarà l'ànim general de tal forma que serà assassinat.⁽¹⁶⁾ Això ens sugge-

reix, en primer lloc, que el concepte "afrancesat" és viscut i jutjat de formes diferents ⁽¹⁷⁾, però també que l'actitud popular davant un cert col·laboracionisme ha pogut evolucionar al llarg dels anys que durà el conflicte.

Dins la historiografia casolana, **R. Jordà** ⁽¹⁸⁾ ens parla de la mitificació general que s'ha fet, sobretot d'ençà la Renaixença, de l'entusiasme popular en la lluita contra els francesos. La documentació manejable a Olot, en canvi, sembla reflectir que aquest fervorós patriotisme no durà gaire. Les contínues i elevades despeses ocasionades per la guerra penso que són el factor fonamental per comprendre que l'ànim per la causa nacional disminuís paulatinament.

Olot, que en el temps anterior al conflicte havia viscut un procés de notable creixement i enriquiment a tots els nivells ⁽¹⁹⁾, veia ara com un i altre ban l'espoliaven demanant més i més contribucions, tant en metàl·lic com en recursos (avituallament de les tropes, etc.), agreujant-se això pel notable descens de la producció i del comerç que generà la pròpia guerra. **J. Fontana** ⁽²⁰⁾ va posar de manifest, ja fa alguns anys, la incapacitat de l'administració central per establir un sistema eficaç de contribucions, que pogués permetre una reacció coordinada i efectiva a la invasió. La defensa s'hagué d'organitzar des de les iniciatives locals, de forma que els diners es treien d'on es podia i com es podia. Hi va haver un clar predomini dels impostos immediats: "funcionaven sense lleis ni disposicions, determinats per les exigències dels comanaments militars o dels guerrillers que demanaven recursos i subsistències als pobles on es trobaven, recursos que es presentaven com un préstec forçós que algun dia l'Estat pagaria. Però els camperols tenien prou experiència per saber que d'un Estat insolvent mai no podrien arribar a cobrar aquells suposats préstecs; i efectivament no els cobraren" ⁽²¹⁾. Vint anys després de la guerra aquests préstecs foren declarats caducats, considerant-se "impostos immediats".

En un esforç per calcular el cost de la Guerra del Francès, Fontana arriba a una xifra aproximativa que ronda els 1.000 milions de rals, resultants de la suma d'impostos estatals, extraordinaris, els de la Junta de Catalunya i la fiscalitat immediata, i als quals encara s'haurien d'afegir les càrregues imposades pels francesos. Tot i que el càl-

cul és només orientatiu, penso que és prou vàlid per fer-nos una idea de la magnitud del cost de la guerra, tot i que, a més, s'ha de tenir en compte el pes de les morts i destruccions que el conflicte generarà (morts, d'altra banda, proporcionalment més nombroses dins la població civil que en les forces militars).

La Guerra del Francès afectà seriosament l'evolució de la vida econòmica catalana. El sector més afectat fou, sens dubte, el camp. Així ho declara el mateix **Fontana**:

“Les pèrdues i les destruccions van afectar als camperols, a l'economia camperola, i a l'apèndix constituït per la petita indústria rural, tan lligada a l'agricultura i a aquests nuclis interiors on sabem que encara en el segle XVIII tenia una considerable importància. Però, de fet, va ser l'agricultura la que es va veure més expoliada, per la senzilla raó que existia una administració que tenia mètodes per gravar aquest sector gràcies a la llarga experiència de l'Antic Règim, que es basava en la tributació sobre la terra, mentre que estava mancada de formules per tal de gravar el sector industrial”.⁽²²⁾

Certament que la vida no fou fàcil durant aquells anys. Tal i com declara **J. Nadal**⁽²³⁾ “la mort és el primer personatge de la vida material d'aquesta època”. La població, més que viure, malviu, tal és el punt de misèria que s'assoleix durant el conflicte, al temps que coneixerà una considerable minva dels seus efectius.

No és d'estranyar, doncs, que els olotins acabessin contemplant amb relativa emoció la causa nacional, sobretot veient la intransigència amb què eren tractats pel seu propi ban. Al respecte, hi ha tota una sèrie de correspondència entre l'Ajuntament d'Olot i autoritats polítiques i militars, que reflecteix un continu “estira i arronsa” en el pagament de les contribucions. Els olotins, en efecte, feien el possible per no pagar, però també és cert que els seus recursos s'havien reduït molt considerablement.

Aquesta situació queda clarament reflectida quan, en una carta amb data del 2 d'abril del 1813, el Capità General de Catalunya imposa 20.000 duros de contribució a la Vila d'Olot, “amenazando a sus habitantes con bloquear la villa y señalarlos como a malos españoles si no aprontaban dicha cantidad”⁽²⁴⁾. Convé assenyalar que aquesta ordre és transmesa en un moment què Olot es troba sota el

domini francès, la qual cosa ens pot fer comprendre la difícil situació dels olotins, d'una banda ocupats pels francesos (amb les càrregues que això comportava), i de l'altra, fortament pressionats pels espanyols. En aquestes circumstàncies, no és d'estranyar la resposta emesa per la Junta d'Olot, amb data del 5 d'abril del 1813, dient que "(...) no podemos menos de presumir y confiar que la superioridad de V.E. sabrá penetrar y hacerse cargo de la imposibilidad en que se halla (esta villa) de aprontar veinte mil duros que le solicita: y que de consiguiente, por su falta, no executará las comminaciones con que nos ha sorprendido (...)" (25)

Paral·lelament a aquesta resposta, i amb data del dia següent (6 d'abril del 1813), existeix una altra carta "dirigida por el Sr. Domero y Ecónomo de la villa de Olot al Sr. Obispo de Vich, pidiéndole su amparo y protección, en vista de la orden dada por el Capitán General de Cataluña imponiendo 20.000 duros de multa á la villa de Olot" (26)

Per altra banda, els olotins semblaven no tenir massa interès a allistar-se a l'exèrcit, com ho demostra un ofici de la Comissió de Reclutament de Vic, del 24 de gener del 1811, segons el qual dels 185 homes que havia de lliurar la vila el reemplaç del 30 de juliol de l'any anterior, només en presentà 151, i encara d'aquests, 7 de malalts, 13 inútils i 14 desertors. Això palesa, al meu entendre, una evident manca d'entusiasme popular per la causa, que es posa de relleu, així mateix, en el fracàs de l'intent de formació del "Batallón de Cazadores de Fernando VII" (27). I lligats també a aquest poc entusiasme trobem el desprestigi i la ineficàcia dels sometents, manifestat ja pel propi Alexandre de Soler en el seu "Proyecto para la salvación de la Provincia".

A MANERA DE CONCLUSIÓ

Segons el que hem vist fins ara, sembla que els sentiments anti-francesos (i, paral·lelament, els antiafrancesats) s'anaren relativitzant a Olot al llarg de la guerra, ja que si bé els olotins desitjaven l'expulsió de l'invasor, també per altra banda havien d'afrontar unes necessitats financeres, comercials, etc. En aquest punt, és obligat assenyalar un cas que ho exemplifica: la venda de blat als francesos

per part d'en Gabriel Artiga ⁽²⁸⁾. Amb ell es constatarà que a Olot hi ha malestar quan algú acapara blat per vendre'l a l'enemic, però només a causa del perjudici que això ocasiona a la població per la mancança existent, i no perquè, específicament, anés destinat als francesos. Això, certament, dóna la imatge d'una població que intenta salvar el que pugui, mentre es troba entre dos focs.

En aquest context, la diferent resolució de casos d'acusacions per possible afrancesament, com ho són el de Ramon de Lomanya i el d'Alexandre de Soler, tindria una explicació en la mateixa dinàmica del procés que hem intentat mostrar: al principi de la guerra, radicalisme antifrancès palès en l'assassinat de l'Alcalde Major ⁽²⁹⁾, que s'aniria relativitzant amb el temps, fins arribar al punt d'un cert col·laboracionisme en determinats sectors, mai declarat, això sí, ja que els escrits que es donen a Olot al llarg del conflicte són d'un to efusivament patriòtic.

Caldria, certament, realitzar una anàlisi seriosa sobre si tant en el cas d'Alexandre de Soler com en el de Ramon de Lomanya es pot parlar d'un veritable afrancesament. Tanmateix, i com ja he expressat reiteradament, això escapa a la intencionalitat d'aquest article, que només ha volgut explicar uns fets en funció de les actituds que generà la terrible convulsió que fou la Guerra del Francès.

NOTES

- (1).- Sobre el rebuig de la teoria de l'aixecament espanyolista veure **Lluís M^a. de Puig**, dins el col·loqui "*La invasió napoleònica*", ponència "*Invasió Napoleònica i qüestió nacional a Catalunya*", Sabadell 1980. Publicacions de la UAB, 1981.
- (2).- La necessitat de partir del nivell local és ineludible en el cas de la Guerra del Francès, doncs com assenyala **J. Fontana** (ponència "*Qui va pagar la Guerra del Francès?*" dins el col·loqui ja esmentat), l'organització de la defensa, la recaptació de fons per mantenir la guerra, etc., es desenvolupà a nivell exclusivament local, davant la impossibilitat (i sovint incapacitat) d'altres instàncies per fer-ho.
- (3).- Cal dir que, fins al moment, els historiadors locals no s'han posat massa d'acord al respecte.
- (4).- **Prat i Llagostera, M^a. del Tura**, "*D. Alexandre de Soler i de Sayol i la formació del batalló 'Cazadores de Fernando VII'*", dins els Annals 1980-81 del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Olot 1982.
- (5).- "*Proyecto para la salvación de la Provincia*", per Alexandre de Soler i de Sayol, dins la carpeta donada per Francesc Xavier Monsalvatje a la Biblioteca Pública d'Olot, (d'ara endavant Carpeta FXM), document n°. 8.
- (6).- **AHCO-FM**, Carpeta FXM, doc. n° 10.
- (7).- **Prat i Llagostera, M^a. del Tura**, op. cit., p. 176.
- (8).- **AHCO-FM**, Carpeta FXM, doc. n°. 9.
- (9).- Tot i que, personalment, penso que això no és cert, que poden haver-hi decisions i actituds, podríem dir, universals, que no estan adscrites a cap ban i persegueixen el bé comú. Però reconec que els tipus de reaccions psicològiques que genera una guerra puguin exacerbar el subjectivisme fins al punt de fer dir "*estàs amb mi, o contra mi*".
- (10.-) **AHCO-FM**, Carpeta FXM, doc. n° 90. El n°. 89 de la mateixa col·lecció és una carta sense data ni firma, que aporta els mateixos arguments, però escrits en tercera persona. A hores d'ara, no sabem a què respon això. Potser podria ser una comunicació sobretot les al·legacions del processat (si bé en tal cas no seria anònima i despullada de qualsevulla referència), o bé formar part d'una mena d'estratègia del propi Alexandre, posant en boca d'un altre els arguments de la pròpia defensa, per fer-los més verídics. Això, però, és fer volar la imaginació, ja que és necessari un tractament més profund que possiblement podria començar per un estudi grafològic.
- (11).- **Prat i Llagostera, M^a. del Tura**, op. cit., p. 176.
- (12).- Sobre el cas de Lomanya veure **J.M^a. Morales**, "*Aspectos de la Guerra de 1808-1814, en Olot*", Revista de Girona, 1954; **R. Jordà i Güell**, "*La mort de l'Alcalde Major Ramon de Lomanya*", Annals 1977 del P.E.H.O.C., Olot 1978.
- (13).- **AHCO-FM**, Carpeta FXM, doc. n°. 43.
- (14).- Ibidem, doc. n°. 91.
- (15).- Consideració posada de manifest per **R. Jordà i Güell**, a "*Consideracions sobre quatre documents relatius a la Guerra del Francès*", dins dels Annals 1979 del P.E.H.O.C., Olot 1980.
- (16).- Veure la bibliografia abans ressenyada.
- (17).- **M. Artola**, en la seva obra "*Los afrancesados*" ens parla de la manca de fixació del concepte. Segons la seva tesi a Espanya haurien predominat els **col·laboracionistes**, persones no partidàries dels francesos, però que han continuat treballant en l'Administració, en un intent de salvar el que es pugui. Reben el nom de **juramentats** aquells que, a fi de conservar el càrrec o la posició, accediren al jurament de Josep Ier. Entre ells es distingeixen 2 branques principals: els que

acompliren les ordres rebudes, sense discutir-ne l'origen ni la legalitat, fos per por o necessitat de sobreviure a la prova, i els afrancesats per lliure determinació, que recolzen Josep Ier. en els projectes reformistes i en la seva política, amb la intenció de "redimir" el país. Hi ha, doncs, una distinció entre juramentats sense conviccions i afrancesats per convicció. En aquest sentit, Artola assenyala que foren molt més nombrosos els primers, i ressalta un fet important: els més destacats afrancesats de cap manera haguessin jurat al nou monarca si els Borbons, en abdicar, no haurien alliberat els seus súbdits de totes les obligacions contraetes. "*Aquest legalisme és altament representatiu de la seva ideologia reformista, però no revolucionària*" (p. 55), i més endavant segueix "*La seva gestió política al llarg dels cinc anys següents prova fins a quin punt els afrancesats no foren traïdors, sinó gents al·lucínades que en cap moment posseïren clar sentit de la realitat política, europea i espanyola el 1808. La seva actuació fou un error derivat de falses premisses i no una traïció*", (p. 57).

- (18).- **Jordà i Güell, Ricard**, "*Actituds populars a Olot en la Guerra del Francès*", dins el setmanari "La Comarca d'Olot", núm. 133, 134, 135 i 136. Olot 1981.
- (19).- **Danés i Torras, Joaquim**, "*Història d'Olot*", vol. VII, p. 1251.
- (20).- **Fontana i Lazaro, Josep**, "*Quí va pagar la Guerra del Francès?*", dins el col·loqui "La invasió napoleònica"...
- (21.-) Ibidem, p., 13.
- (22).- Ibidem, pp. 16 i 17.
- (23).- **Nadal i Ferreras, Joaquim**, "*L'organització administrativa i la vida material en la Catalunya napoleònica*", dins el col·loqui "La invasió napoleònica"...
- (24).- **AHCO-FM**, Carpeta FXM, doc. nº. 27.
- (25).- Ibidem, doc. nº. 28.
- (26).- Ibidem, doc. nº. 29.
- (27).- Sobre la formació d'aquest Batalló veure **Prat i Llagostera**, opus cit.
- (28).- **Jordà i Güell, Ricard**, opus cit., nº. 133.
- (29).- He de dir que, encara que la mort de Ramon de Lomanya hagués estat per venjances personals, considero molt significatiu que l'excusa fos la de l'afrancesament, ja que revela el sentiment general existent al respecte.

BIBLIOGRAFIA

- Artola, Miguel:** "*Los afrancesados*". Edic. Turner. Madrid 1976, 2^a.ed.
- Danés i Torras, Joaquim:** "*Història d'Olot*", vol. VII. Edicions de l'Ajuntament d'Olot.
- Fontana i Lazaro, Josep:** "*La crisis del Antiguo Régimen, 1808-1833*". Edit. Crítica. Barcelona 1983, 2^a. ed.
- Fontana i Lazaro, Josep:** "*Qui va pagar la Guerra del Francès?*", ponència dins el Col·loqui "*La Invasió Napoleònica*", Sabadell 1980. Publicacions de la UAB, 1981.
- Jordà i Güell, Ricard:** "*Actituds populars a Olot en la Guerra del Francès*", setmanari "*La Comarca d'Olot*", n°. 133, 134, 135, i 136. Olot, 1981.
- Jordà i Güell, Ricard:** "*La mort de l'Alcalde Major Ramon de Lomanya*", dins els Annals 1977 del patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Olot, 1978.
- Jordà i Güell, Ricard:** "*Consideracions sobre quatre documents relatius a la Guerra del Francès*", dins els Annals 1977 del Patronat... Olot, 1978.
- Nadal i Farreras, Joaquim:** "*L'organització administrativa i la vida material en la Catalunya napoleònica*", ponència del Col·loqui... Sabadell 1980.
- Prat i Llagostera, M^a. del Tura:** "*D. Alexandre de Soler i de Sayol i la formació del batalló 'Cazadores de Fernando VII'*", dins els Annals 1980-81 del Patronat... Olot, 1982.
- Puig, Lluís M^a. de:** "*Invasió Napoleònica i qüestió nacional a Catalunya*", ponència dins el Col·loqui... Sabadell, 1980.
- Solà-Morales, Josep M^a.:** "*Aspectos de la guerra de 1808-1814 en Olot*". Revista de Girona, 1954.